

הקדמה להשתלות איברים*

המושג הנוכחי יעסוק בנושא המורכב של השתלת איברים. לא נעסוק כאן היום בשאלות פילוסופיות כדוגמת השאלה העתיקה באיזה זכות מתערב האדם בהנהגת הבורא ומנסה לרפא את החולים שגורלם נקבע ע"י השגחה העליונה¹.

לא נעסוק כאן גם בשאלה הכלכלית הקובעת לעיתים קרובות את גורלו של האדם. בארצות הברית לא כל אדם יכול להרשות לעצמו לממן את הטיפול הרפואי כנדרש להצלת חייו. בסטנפורד שבקליפורניה, כדי לזכות בהשתלת לב מידיו של מנתח הלב הנודע ד"ר שמווי (Dr. Shamway) יש צורך בהפקדת \$125,000 (מאה עשרים וחמישה אלף דולר) כדמי רישום בלבד.

גם הדיון הציבורי בכללי הקצאת המשאבים המוגבלים בתחום הרפואה נוגע לנושא, ולא יידון כאן היום².

אולם כהקדמה לדיון ראוי להציג מספר שאלות נוספות:

בחזהו של אדם יש מקום פיזי סביר ללב אחד בלבד. משום כך מוציאים את הלב של החולה ומחליפים אותו בלב המושתל.

מה דינו של הלב הפגום, שהוצא מגוף החולה, האם הוא דורש קבורה? מי הוא בעליו של הלב הזה, החולה, הרופא או בית החולים?

מיהו הבעלים המשפטי של הלב המושתל? התורם או מקבל הלב?

לעיתים מקבל הלב הוא כהן. האם יש משמעות הלכתית לעובדה זו כאשר מקבל הכהן תרומת איברים מן המת?³

מהו מעמדו ההלכתי של המושתל בשלב בו הוצא מגופו הלב החולה, ועדין לא הושתל בו לב חדש? האם דינו כחי, או כמת?⁴

* ערוך ומתורגם ע"י ד"ר מרדכי הלפרין.
1 ראה חיים קהן, הקדמה לספר אסיא ב, עמ' 5-6; אברהם שטיינברג, יחס ההלכה לרפואה, ספר אסיא ב', עמ' 9-15.
2 ראה ר' שבתאי רפפורט ודוד מאיר, קדימויות ברפואה, ספר אסיא ז', עמ' 94-116; אברהם שטיינברג, חלוקת משאבים מוגבלים ברפואה, עמק הלכה (ענייני רפואה) חלק ב', עמ' 91-107.
3 ראה: שו"ת אגרות משה חי"ד ח"א סי' ר"ל; ציץ אליעזר חי"ג סי' צ; חי"ד סי' ע"ח.
4 ראה: הגר"א וולדינברג, ניתוח לב בהלכה, ספר אסיא ו' עמ' 20-26; מרדכי הלפרין, השתלת לב עפ"י ההלכה (פרק ד'), ספר אסיא ה' עמ' 62-67.

לגבי התורם אנו נכנסים לשאלות הלכתיות מסוג אחר. מתי נדחה איסור ניוול המת או איסור הנאה מן המת? האם האבר המושלל שהופך להיות חלק חי מגופו של התורם מוגדר עדיין כאיבר מן המת או שהופך בכך לאיבר חי?⁵

מי הוא המוסמך, על פי ההלכה לתת רשות להוצאת איברים מן המת? האם יש צורך, בכלל, בקבלת רשות כזו במקום פיקוח נפש? במיוחד לאור הכלל הנקוט בידינו שהאדם איננו בעלים על גופו אלא רק שומר על פיקדון שניתן בידו.⁶

בדיון היום לא נעסוק בשאלת השתלת מוח. השתלה חלקית של רקמת המוח איננה יותר מדע-בדיוני היום. חלקי מוח של עוברים הושללו בגופם של חולי פרקינסון ומחלת אלצהיימר במספר מרכזים במקסיקו ודרום אפריקה.

אם יחליף יום אחד מוח של תורם את מוחו של המקבל, מה תהיה הזוהות האישית של המקבל? האם תשמר זהותו הקודמת או שהוא אמור לקבל את זהותו האישית של התורם, על פי האינפורמציה האגורה בתאי המוח?

לפני שנתיים, אורולוג ידוע בשם ד"ר סילבר, ביצע השתלת אשך בין זוג תאומים זהים, כשתאום א' תרם אשך לתאום ב'. אם התאום המושלל יפרה את אשתו, בן של מי יחשב הצאצא? של התאום התורם או של התאום המקבל? אלה שאלות מעניינות, ולעיתים גם שאלות קשות, אך הם מעבר לתחום שנקבע לדיון שלנו היום.

המרצה הראשון הוא פרופ' אריה דורסט, מנהל האגף הכירורגי בבית חולים הדסה עין כרם בירושלים ונשיאה לשעבר של החברה הכירורגית הישראלית.

אחריו יציג את המבט האתי-מוסרי פרופ' שמעון גליק, מנהל המרכז לחינוך רפואי באוניברסיטת הנגב, מנהל מחלקה פנימית ג' בבית החולים ע"ש סורוקה, והדיקן (לשעבר) של בית הספר לרפואה, אוניברסיטת הנגב, באר-שבע.

מרן הגאון הרב שאול ישראלי שליט"א, זקן חברי מועצת הרבנות הראשית בישראל יענה על השאלות ההלכתיות שנבחרו ע"י הועדה המדעית.

5 ראה: הגרא"י אונטמן, שבט מיהודה, עמ' שי"ד.

6 ראה: הגרש"י זיין, לאור ההלכה, פרק משפט שיילוק ותוספת דברים למשפט שילוק, עמ' ש"י-של"ח; הגר"ש ישראלי להלן עמ' 197 ובהע' 27 שם.